

De Klik

deel 2

TEKST EN TEKENINGEN: EELCO VAN RODEN,
REUDENROOS ATELIER

In mijn artikel in SdZ 2008.3, heb ik de oorsprong van de klik proberen te belichten. Nu ga ik wat meer in op de verschillende vormen en afbeeldingen ervan. Op tjotters en Friese jachten zie je vaak een hele aparte klik of, zoals ik in het vorige artikel al heb uitgelegd, een roerkop. In elk van beide zijden van de roerkop is dan uit het volle hout van het roerblad een vogel met een takje in haar snavel uitgesneden. Pier Piersma heeft mij een keer verteld dat men in Friesland deze vogel een oant noemt, (Fries voor arend). Hij ziet er uit als een pauw, maar is eigenlijk een duif. Dit verhaal brengt alle verklaringen samen die ik ben tegengekomen over deze typische afbeelding.

Tjotter roerkop met oant. Scheepvaartmuseum Sneek, Jo29.

hoorn des overvloeds; het takje kan dan slechts een ornamentje zijn dat toch al zo vaak voorkomt in de scheepssier.

Vanuit deze hoorn ontwikkelen zich in het begin van de 20^e eeuw een krul, een spiraal en een rozet met hetzelfde takje dat eruit ontspruit. Eenvoudige klikken kunnen ook alleen een takje hebben of zelfs maar een enkel blaadje of rudimentair takje. Deze laatste komt vrij veel voor bij holle klikken. Holle klikken hebben aan het uiteinde van de bovenkant vaak drie tonnetjes. Van-

De hoorn met een takje. Scheepvaartmuseum Sneek, J317.

Een meer voorkomende afbeelding is natuurlijk de hoorn des overvloeds waar een takje uitkomt. Deze afbeelding wordt soms uitgelegd als een levensboom of als Heimdall's hoorn; een oud Noors symbool, waar uit de hoorn van Heimdall een levensboom groeit. Dat zou een mogelijke verklaring kunnen zijn. Levensbomen komen in onze volkskunst overal en veelvuldig voor. Wat er niet voor spreekt is het feit dat onze "levensboom" horizontaal afgebeeld wordt. Dat is iets wat je niet verwacht bij een levensboom. En wat betreft Heimdall, de gelijkenis is treffend, maar ik vind het moeilijk om een oud Noorse sage zo vaak vertaald te zien op Hollandse klikken. De simpelste uitleg is, de naar rijkdom verwijzende

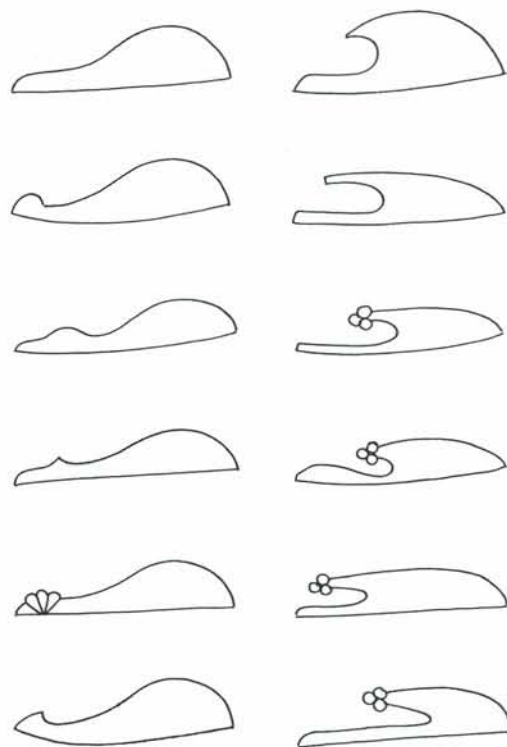
uit deze drie tonnetjes ontspruit dit takje. In de combinatie van de drie tonnetjes (ook wel het klaver genoemd) met dit takje zou je een klavertje kunnen herkennen in het zij-aanzicht. In de grafische kunst van de Kelten kom je dit ornament vaak tegen. Maar de natuurgetrouwe wijze waarop de drie tonnetjes gesneden werden, compleet met de ijzeren banden, sluit dit volgens mij uit. Wat dit takje of blaadje dan wel voorstelt is mij nog niet duidelijk geworden. Waarom zou je al die moeite doen om de twee zijkanten van een klik terug te snijden om er vervolgens niets meer te laten staan dan een friemeltje? Wie het weet mag het zeggen.

Klik met eikenloof en druiventakje vanuit een rozet. Eigen werk. Particulier bezit.

Als laatste traditioneel ontwerp is er ook nog de zes of achtpuntige ster. Dit zijn Germaanse symbolen die verwijzen naar de seizoenen.

Oude klikken hebben ook wel prachtige Bijbelse voorstellingen, zoals een klik uit het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam. Het is een 's Gravenmoerse klik met aan de ene kant "de verspieders terugkerend uit Kanään" en op de andere zijde waarschijnlijk "de tocht der Joden door de Rode Zee". De maker was kennelijk zo trots op zijn werk, dat hij het signeerde: P.J.Tak, hij was de eigenaar van de scheepswerf. (drs. J.C.A. Schokkenbroek en drs. C.E. Zonneville Heyning; Kunst op het water).

Enkele contourvormen van bolle en holle klikken.

Scheepssier

"Klaver" of takje ? Scheepvaartmuseum Sneek, 1983 003.

Tegenwoordig zie je een veel grotere verscheidenheid aan afbeeldingen zoals zeilende bootjes, een kreeft, een zeehond, een ondergaande zon, noem het maar op. Alles wat je maar kunst verzinnen in relatie tot de naam van het schip. Heel jammer vind ik dat de contourvormen van de tegenwoordige klikken zo eenzijdig gekozen worden. Zoals ik al eerder schreef, is de contourvorm ook een herkenningsteken van de maker of van de streek van herkomst. Juist die kleine verschillen maken het zo leuk. Ga bijvoorbeeld eens kijken in het Scheepvaartmuseum te Sneek naar de vele verschillende uitvoeringen en klikvormen.

Een klik met een ster. Scheepvaartmuseum Sneek, 2003 105 en 1992 275.

's Gravenmoerse klik met de verspieters terugkerend uit Kanāan. Scheepvaartmuseum Amsterdam nr. 5, 1897.

Eenhoorn. Eigen werk. Particulier bezit.

